

Teir fyrstu álandingarnir vóru kópaveiðumenn, sum fyrri meira enn 5000 árum síðani komu á flakum og skinnbátum tvørtur um hav og búsettust á teimum smáu útskerum, sum tá komu upp um vatnaskorpuna í Álandshavi

vit ætla, at nógvar oyggjar eru smáar. Íbúgvartalið var 1968 21.120. Samanbera vit hetta við Føroyar, ið eru 1399 km², men sum 1979 høvdu eitt íbúgvartal uppá 44.479, siggja vit, at Føroyar eru meir enn tvær ferðir so tætt bygdar sum Áland.

Sum nevnt eru 6554 oyggjar í Álandi, men so nógvar oyggjar hava ikki altíð verið. Vit kunnu siga, at Áland er komið, ella rættari kemur, upp úr havinum. Sagan hjá hesum landi hómast eini 5000 ár aftur í tíðina, og tá hevur meginparturin av oyggjunum, sum í dag siggjast, verið undir vatnaskorpuni og reidiliga tað. Fyri 5000 árum síðani var Álandshavið í mun til landið 54 m hægri enn í dag, og tá vit vita, at hægsta staðið í Álandi «Ordalsklint» í landnyrðingspartinum á meginlandinum «Fasta Áland» er 132 m í dag, munnu tær allarfelstu av teimum oyggjunum, sum í dag eru taldar upp í oyggjarúgvuna í Álandi, ikki hava verið at sæð.

Fyrstu íbúar í Álandi

Tað vóru eingi stásfor, teir fyrstu álandingar fyrri 5000 árum síðani komu við tvørtur um hav og búsettust á teimum smáu útskerum, sum tá komu upp um vatnaskorpuna í Álandshavi. Tað má sigast at vera merkiligt, at hesir kópaveiðumenn, sum á flakum og skinnbátum við kvinnum sinum komu til hesi sker, skuldu finna uppá at búseta seg har. Hesir frumálandingar, ið høvdu við sær steinamboð og ílot, gjørd úr leiri, komu eystanifrá. Teir hava helst verið ein partur av tí flakkandi (nomadu) veiðufólki, sum reikaði fram við strendurnar á Eystrasalti frá Østerbotten í Finlandi til ósan á Weichselánni.

Í Álandi búsettust teir seg, og har vórðu teir verandi, har var einki annað at gera, einki óki var at reika um. Av tí at teir vóru kópaveiðumenn og fiskimenn, bygdu teir smáttur sínar niðri við sjóvarmálan, men so hvørt sum landið hækkaði, og havið fjaraði, fluttu teir smáttarnar longur og longur oman, teir eltu havið. Tí kunnu menn í dag finna steinaldarbústøð í støðugari aldursræðfylgju lika frá tí fyrstu búsetingini til

steinöldin endaði o.u. ár 1500 f. kr., tá var havið 28 m hægri enn nú.

Men longu áðrenn steinöldin var komin at enda, vóru stórar broytingar hendar í tí frumkenda veiðumanna og fiskimanna samfelagi í Álandi. O.u. ár 2000 f. Kr. hevði steinaldarmentanin skift eyðkenni. Teir fyrstu, sum búsettust í Álandi, komu, sum nevnt, eystanifrá, og teir livdu soleiðis, sum tað fólkið livdi, teir vóru komnir frá, men flakkanin var hildin uppá, teir vóru vorðnir búfastir.

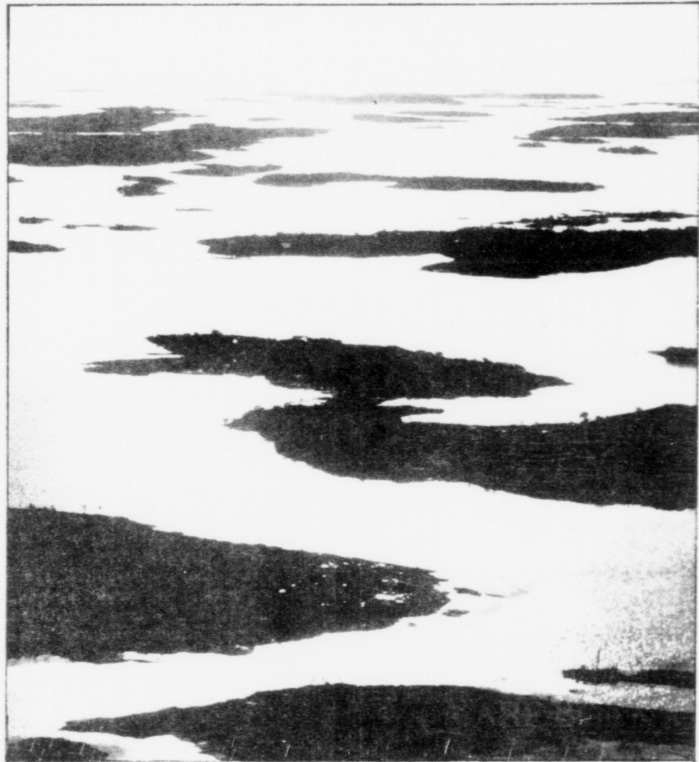
Umleið ár 2000 f. Kr. var áriníð eystanifrá hildið uppá. Nú kom ávirkanin vestanifrá, frá eystur Svøríki, Skáne og Helsingeland, og vestanarinið fekk valdið í Álandi.

Hvussu vóru so hesi steinaldarmenniskjuni, sum komu til Álands fyrri 5000 árum síðani? Ja, steinaldarmenniskju mundu óivað vera ógvuliga lík, men livilíkindini hjá teimum hava rimiligt ikki verið lika allastaðni. Tey vóru á so lágum menningarstigi, at vit neyvan hava nakran at líkna tey saman við her á jørðini í dag. Íbúðirnar vóru rund skinn-tjeld og jørðholur, maturin, ið varð etin ráur ella steiktur í smáum kullum í helluni, var kópavest og spik, fiskur og fuglur, men í dungum við burturkasti hava teir eisini funnið mannabein, og tað man siga frá, at kannibalisma ikki hevur verið ókend hjá frumálandingum.

O.u. ár 1500 f. Kr. halda teir, at bronsan fór at verða kend í norðurlondum, men bronsan var dýr, og tí brúktu teir framvegis steinamboðini. Hjá bronsaldarfólkunum vóru livilíkindini framvegis tey somu, sum tey høvdu verið í farnum öldum. Havið var álitið, tað gav føði og klæði, so statt kann sigast, at havið átti livið í álandska fólkunum, men nógv broyttist so við og við.

So hvørt sum havið fjaraði, fór búseting fram á nýggjum lendi, ið kom undan kavi, tær gomlu fiskimannabygdirnar avtoftaðust, og teir fingur sær dyrkilendi og beitiendi høgligari við bústaðin. Tað verður hildið, at fyrsta tama dýrið, álandingar høvdu, var seyður.

Húsin vóru enn ógvuliga frumkend, smáar, rundar moldsmáttur við einum rúmi og steinsettum eldstaði mitt í rúminum. Av tilíkkum húsum eru enn leivdir

Áland eru 6554 oyggjar, holmar og sker

at siggja í Álandi, hetta húsaslagið man hava verið tað vanliga til o.u. 700 til 500 f. Kr., tá var havið 15 m hægri enn nú. Rundhúsið man óivað hava verið brúkt í Vestureuropu fram til okkara tíðarrokning og mangastaðni longur fram enn so. Tilíkk húsabygging er eitt sjáltsamt byggisøguligt minni.

Bronsuöldin verður roknað at vera frá 1500 til 500 f. Kr. Hesa tíðina var Áland fjølbyggt, men av einari ella aðrari ókendari orsök minkaði fólkatalið í stórum. Umleið Kristi føðing búðu veiðumenn og fiskimenn við strendurnar í Álandi, hetta eru gravleggingarnar vitni um, men seinni tykist ein oyðing av bygðunum at hava farið fram. Henda fólkaafturgongdin varir tær fyrstu öldirnar aftan á Kristi føðing til umleið ár 500, tá kemur ein vend í. Ein fólkastreymur floymir bráðliga inn yvir Áland.

Tað kann við vissu sigast, at skip aftan á skip komu vestanifrá, lendu í Álandi og skipaðu upp tað, sum tey høvdu í viðføri: fólk, dýr og tað leysafæ, sum tey kundu taka við sær. Hesir nýggju innflytararnir í Álandi vóru bændur úr norðurlondum, og teir tóku sær ikki av lottum. Við einari sterkari trúgv til framtíðina fóru teir undir at skapa sær eitt nýtt samfelag. Teir bygdu hús til fólk og fæ, veltu akrar og beitiendi, bygdu havnir og borgir. Tað vardi ikki leingi, so var hetta nýggja samfelagið liðugt, eitt samfelag við góðum, bygðum og söknum, eitt samfelag við lógum og fóstum skipanum, eitt av fjølbygðastu samfeløgum í norðurlondum. O.u. 375 heiðin gravstøð frá hesari tíð eru funnin, hundratals húsaleivdir og seks fornborgir eru vitni um tað samfelag, teir nýggju innflytararnir bygdu sær í Álandi.

Men so er at spyrja, hvi flutti henda stóra mannfjöldin til Álandi?

Tað er ikki lætt at svara á henda spurning, men vit kunnu hugsa okkum, at menniskju tá á døgum eins og tey eru nú — hava verið so háttáð, at tey hava leitað hagar, ið livilíkindini hava tykt at vera frægast, og tað man helst hava

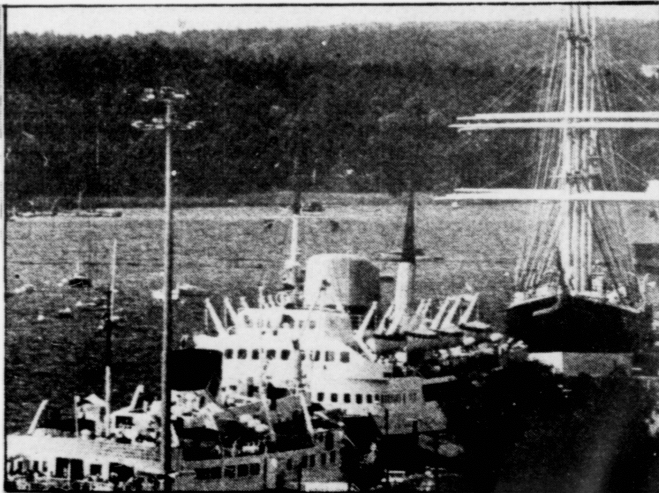
verið so, at álandsoyar hava bjóðað teimum norðurlendsku bóndunum betri livimøguleikar enn teir mogleikar, sum stóðu teimum í boði aðrastaðni.

Ein vora, ið var ógvuliga tørvandi hjá norðbúgvum, var olja. Frá elstu tíðum var nógv gjørt av hvalaveiðu í Vestureuropu, serstakliga í Biskaya og Ermasundi, og av hvalalýsi høvdu teir fingið olju. Men sum árinu liðu, fækkaðust hvalirnir, og at enda hvurvu teir heilt burtur frá strondunum í Vestureuropu. Hvalaveiðumenn hildu seg hava eytt hvalin. Men tað mundi teir neyvan hava gjørt við teimum veiðumboðum og veiðuförum, teir høvdu tá á døgum. Hvalur, fiskur og tann fuglur, ið søkir sær føðina úr havinum, leitar eftir føðini har sum føðin er at fáa. Hetta kann óivað hava verið orsøkin til, at hvalurir hvarv frá strondunum í Vestureuropu so haðani fekt eingin olja, og hvat var so at gera?

Út á stóra havið settu teir sær ikki føri fyrri at fara til at leita eftir hvalinum við teimum smáu bátunum, teir høvdu tá á døgum. Jú, so var at leita aðrar leiðir, har ið tann ómissiliga voran, oljan, var at fáa.

Í norðasta partinum á Eystrasalti, millum Eystrasalt og Botnisku vikina eru Álandsoyar. Um veturin legst isur á havið har um leið, og á isin kom eitt ótal av kópum, har paraðu teir seg, og har á isinum legdu teir ungar sínar. Kopurin var lættur at veidda, spikið varð brætt til lýsi, har fingur teir oljuna, nakað varð etið aftur við tvøstinum, skinnini brúktu teir til klæði og seldu til handilsmenn, sum gjørdu tey til pelsar o.a.

Í Álandi eru nógvar góðar og kyrrar havnir mitt úti í kópahavinum. Har vóru bestu mogleikar til at hava eina veiðu- og handilsmiðstøð í Eystrasalti, og hesar góðu vinnumøguleikar halda menn hava verið størstu orsøkin til tað stóra landnámið, sum fór fram í Álandi frá o.u. ár 500 til ár 1050 e. Kr.

Í Havnini í høvuðsstaðnum, Mariehamn